

АНАЛІЗ СТАНУ РОЗРАХУНКІВ АГРОПІДПРИЄМСТВ МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

В.П.Клочан, кандидат економічних наук, доцент

Н.І.Костаневич, кандидат економічних наук, доцент

Миколаївський державний аграрний університет

У статті наведено результати аналізу дебіторської і кредиторської заборгованості в цілому по Миколаївській області, у т.ч. по сільському господарству. Запропоновано шляхи покращення розрахункової дисципліни.

В статье приведены результаты анализа дебиторской и кредиторской задолженности в целом по Николаевской области, в т.ч. по сельскому хозяйству. Предложены пути улучшения расчетов дисциплины.

Питання розрахункової дисципліни підприємств завжди були достатньо актуальними. Але методики для проведення аналізу дебіторської і кредиторської заборгованості, розроблені дослідниками, не завжди повноцінно використовуються на практиці. Тому метою нашої статті було використання цих методик і проведення комплексного аналізу розрахунків підприємств Миколаївської області.

Підприємства, використовуючи свою господарську діяльність, вступаючи у зв'язок з іншими підприємствами, фірмами, особами, ведуть з ними розрахунки. Стан розрахункової дисципліни характеризується розміром і складом дебіторської та кредиторської заборгованості. Відомо, що дебіторська заборгованість — це кошти, які покупці, підприємства, особи винні господарству за відвантажену продукцію або надані послуги. Кредиторська заборгованість — це зобов'язання підприємства щодо сплати податків, товарів, повернення кредитів.

Уявлення про дебіторську та кредиторську заборгованість та їх співвідношення у 2003-2004рр. по Миколаївській області подається в таблиці 1.

Аналіз даних таблиці 1 показує, що сума дебіторської заборгованості по області в цілому і по сільському господарству зростає,

Таблиця 1

**Співвідношення дебіторської і кредиторської заборгованості по
Миколаївській області**

Показники	2003 р.	2004 р.	Відхилення (+; -)
Сума дебіторської заборгованості на кінець року, млн. грн.	2969,3	3981,8	1012,1
У т.ч. в сільському господарстві	198,7	274	75,3
Питома вага сільського господарства, %	6,7	6,9	0,2
Сума кредиторської заборгованості на кінець року, млн. грн.	3670,9	5069,5	1398,6
У т.ч. в сільському господарстві	397,5	378,4	-119,1
Питома вага сільського господарства, %	10,8	7,5	-3,3
Коефіцієнт співвідношення дебіторської і кредиторської заборгованості	0,81	0,78	-0,03
У т.ч. в сільському господарстві	0,5	0,72	0,22

що свідчить про збільшення надання товарних позик для споживачів продукції та послуг. Проте по області зростає і сума кредиторської заборгованості, яка по сільськогосподарським підприємствам знижується. Слід відмітити, що питома вага сільського господарства в сумі дебіторської заборгованості області складає 6,7 – 6,9%, а в сумі кредиторської заборгованості у 2003 – 10,8%, у 2004 – 7,5%. Коефіцієнт співвідношення дебіторської і кредиторської заборгованості по Миколаївській області у 2004 році в порівнянні з 2003 роком знизився на 0,03 і становив 0,78. Це свідчить про те, що у 2003 році на 1 гривню кредиторської заборгованості припадало 81 коп. дебіторської, а у 2004 році на 1 гривню кредиторської заборгованості припадало 78 копійок дебіторської заборгованості. По сільськогосподарським підприємствам у 2004 році коефіцієнт співвідношення підвищився на 0,22, але не досяг обласного рівня. У 2003 р. на 1 гривню кредиторської заборгованості припадало 50 коп. дебіторської, а у 2004 р. – 72 коп. дебіторської заборгованості. Це свідчить про те, що підприємства Миколаївської області більше користуються кредитом своїх партнерів, ніж надають кредитів. Впродовж дослідження визначимо темп росту дебіторської і кредиторської заборгованості (табл.2).

Таблиця 2

Динаміка кредиторської і дебіторської заборгованості по Миколаївській області

Показники	Заборгованість, тис. грн.		У неї прострочено			Питома вага простроченої заборгованості в загальній сумі, %		Темп росту, %	
	2003 р.	2004 р.	темп росту, %	2003 р.	2004 р.	2003 р.	2004 р.		
									темп росту, %
Дебіторська заборгованість									
Всього	2969,3	3981,8	134,1	582,9	505,4	86,7	19,6	12,7	64,8
У т.ч. у сільському господарстві	198,7	274,0	137,9	38,2	35,9	94,0	19,2	13,1	68,2
Питома вага сільського господарства, %	6,7	6,9	103,0	6,5	7,1	109,2	x	x	x
Кредиторська заборгованість									
Всього	3670,9	5069,5	138,1	683,9	809,8	118,4	18,6	16,0	36,0
У т.ч. у сільському господарстві	397,5	378,4	95,2	130,2	98,8	75,9	32,8	26,1	79,6
Питома вага сільського господарства, %	10,8	7,5	69,4	19,0	12,2	64,2	x	x	x

Як свідчать дані таблиці 2, дебіторська і кредиторська заборгованість по Миколаївській області у 2004 році в порівнянні з 2003 роком зросли відповідно на 34,1% та 38,1%. Спостерігається зниження питомої ваги простроченої дебіторської і кредиторської заборгованості. Питома вага простроченої дебіторської заборгованості у 2003 р. складала 19,3%, а у 2004 р. — 12,7%. Питома вага простроченої кредиторської заборгованості склала відповідно 18,6 % та 16,0%. Зниження у 2004 р. питомої ваги простроченої заборгованості є позитивним моментом і свідчить про підвищення відповідальності між партнерами.

Як показує аналіз даних таблиці 2, питома вага простроченої дебіторської заборгованості сільськогосподарських підприємств близька до середньообласної і складає у 2003 р. — 19,2%, у 2004 р. — 13,1%. Темп росту дебіторської заборгованості теж близький до обласного показника і складає 137,9%. По кредиторській заборгованості сільського господарства спостерігається зниження обсягів заборгованості у 2004 р. на 4,8% та зниження простроченої заборгованості на 20,4%. Необхідно відмітити, що питома вага простроченої кредиторської заборгованості у сільському господарстві значно перевищує рівень аналогічних обласних показників і складає у 2003 р. 32,8%, у 2004 р. — 26,1%. Структура дебіторської і кредиторської заборгованості подається в таблицях 3, 4.

Як видно з таблиці 3, зростання дебіторської заборгованості на 34,1% відбулося за рахунок зростання заборгованості за товари (на 28,4%), за векселями, розрахунками з бюджетом та по іншій заборгованості. Аналіз структури дебіторської заборгованості дозволяє зробити такі висновки. Найбільшу питому вагу має заборгованість між підприємствами України, в т.ч. за товари (47,3%), інша заборгованість (30,0%), заборгованість з бюджетом (72%). У структурі простроченої заборгованості найбільшу питому вагу має заборгованість за товари (70,6%). Спостерігається зростання простроченої заборгованості за товари (на 27,1%, іншої заборгованості (на 60%), за векселями (на 140%), але питома вага цього вида заборгованості складає лише 1,8%.

В наступній таблиці надається структура кредиторської заборгованості (табл.4).

Таблиця 3

Структура дебіторської заборгованості по Миколаївській області за 2004 рік

Склад заборгованості	Дебіторська заборгованість							
	всього				з неї прострочена			
	на 01.01.2005 р.		у % до 01.01.2004 р.		на 01.01.2005 р.		у % до 01.01.2004 р.	
	млн. грн.	%			млн. грн.	%		
Всього	3981,8	100	134,1		505,4	100		86,7
Між підприємствами та установами України	3480,1	87,4	145		500,4	99		129
у т.ч. за товари, роботи, послуги	1885,7	47,4	128,4		356,7	70,6		127,1
За векселями	70,5	1,8	2 р.		9,2	1,8		У 2,4 р.
З бюджетом	288,5	7,2	1,8 р.		36,9	7,3		90,9
Із внутрішніх розрахунків	40	1	49,2		4,5	0,9		84,5
Інша заборгованість	1195,4	30	1,8 р.		93,2	18,4		У 1,6 р.
З суб'єктами господарської діяльності країн-республік колишнього СРСР	57,8	1,5	84,7		4,7	0,9		119,8
З суб'єктами господарської діяльності інших країн	443,9	11,2	88,6		0,2	0		0,1

Таблиця 4

Структура кредиторської заборгованості по Миколаївській області за 2004 рік

Склад заборгованості	Кредиторська заборгованість									
	всього					з неї прострочена				
	на 01.01.2005 р.		У % до 01.01.2004 р.		на 01.01.2005 р.		У % до 01.01.2004 р.			
	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%		
Всього	5069,6	100	138,1	100	809,8	100	118,4			
Між підприємствами та установами України	4203,2	82,9	139,9	96,7	783,3	96,7	122,3			
у т.ч. за товари, роботи, послуги	2504,5	49,4	128,6	74,8	605,5	74,8	134,4			
За векселями	316,6	6,2	2,3 р.	2,2	17,4	2,2	99,5			
З бюджетом	162,7	3,2	98,9	7,1	57,4	7,1	82,5			
Із внутрішніх розрахунків	230,5	4,5	1,7 р.	0,5	4,3	0,5	73,7			
Зі страхування	56,3	1,1	111,8	2,4	19,6	2,4	99,7			
З оплати праці	92,9	1,8	117,8	2,3	18,5	2,3	85,3			
Інша заборгованість	839,8	16,6	1,7 р.	7,5	60,7	7,5	99,3			
З суб'єктами господарської діяльності країн-республік колишнього СРСР	2,2	0	2,4 р.	0,1	1,1	0,1	8,7			
З суб'єктами господарської діяльності інших країн	650,7	12,8	112,8	3,1	21,3	3,1	82,8			

Аналіз даних таблиці 4 показує, що найбільшу питому вагу в кредиторській заборгованості займає заборгованість між підприємствами та установами України (82,9%), з неї найбільшу питому вагу має кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги (49,4%), інша та із внутрішніх розрахунків. Кредиторська заборгованість з бюджетом має 3,2%. Аналіз структури простроченої заборгованості показав, що 96,7% простроченої заборгованості складає заборгованість між підприємствами та установами України, з неї найбільшу питому вагу має прострочена кредиторська заборгованість за товари (74,8%), з бюджетом (7,1%), інша (7,5 %).

За 2004 р. кредиторська заборгованість зросла на 38,1%, випереджаючими темпами зростала заборгованість за векселями (у 2,3 р.), із внутрішніх розрахунків (у 1,7 р.), інша заборгованість (у 1,7 р.) та кредиторська заборгованість з суб'єктами господарської діяльності країн-республік колишнього СРСР (у 2,4 р.). Прострочена заборгованість зросла на (18,4%). Випереджаючими темпами зростала заборгованість за товари, роботи, послуги (на 34,4%).

Так як важливе значення мають розрахунки з бюджетом, тому у наступній таблиці розглянемо стан розрахунків з бюджетом (табл.5).

Коментуючи дані таблиці 5, можна зробити висновок, що за досліджуваний період дебіторська заборгованість з бюджетом зростає у 1,8 раза, у т.ч. по сільському господарству — на 50,2%. У той же час знизилася прострочена заборгованість по області в цілому на 9,1%, по сільському господарству — на 53,4%. По кредиторській заборгованості з бюджетом, яка в 2003 році дорівнювала сумі дебіторської заборгованості, спостерігається тенденція зниження обсягів заборгованості, у т.ч. простроченої, як в цілому по області, так і по сільському господарству. Тому на кінець 2004 р. кредиторська заборгованість була на 125,8 млн. грн. менше дебіторської.

Слід відмітити, що питома вага сільського господарства в дебіторській заборгованості з бюджетом знизилася з 14,9 до 12,4%, а в кредиторській заборгованості — з 30 до 22%, що свідчить про тенденцію покращення стану розрахунків з бюджетом, в цілому по області та особливо, в сільському господарстві.

Таблиця 5

**Розрахунки суб'єктів господарської діяльності
Миколаївської області з бюджетом**

Економічна діяльність	Всього, млн. грн.		Темп росту, %	З неї прострочена, млн. грн.		Темп росту, %
	2003 р.	2004 р.		2003 р.	2004 р.	
Дебіторська заборгованість						
Всього	160,2	288,5	1,8 р.	40,5	36,9	90,9
в т.ч. сільське господарство	23,0	35,8	150,2	2,0	0,9	46,6
Питома вага сільського господарства, %	14,9	12,4	83,2	5,0	2,5	50,0
Кредиторська заборгованість						
Всього	164,5	162,7	98,9	64,1	57,4	89,5
в т.ч. сільське господарство	50,2	35,8	71,4	27,2	21,9	80,4
Питома вага сільського господарства, %	30,0	22,0	73,3	42,5	38,0	89,4

У 2004 році 75,6% підприємств Миколаївської області отримало прибуток, у т.ч. по сільському господарству питома вага підприємств, що отримали прибуток, складає 86,7%. В наступній таблиці розглянемо стан розрахунків по цим підприємствам.

Таблиця 6

**Дебіторська та кредиторська заборгованість підприємств
Миколаївської області, які отримали прибуток на 01.12.2004 р.**

Склад заборгованості	Дебіторська				Кредиторська			
	всього		з неї прострочена		всього		з неї прострочена	
	млн. грн.	Питом. вага у % до заг. заборг.	млн. грн.	Питом. вага у % до заг. заборг.	млн. грн.	Питом. вага у % до заг. заборг.	млн.грн.	Питом. вага у % до заг. заборг.
Всього	2704,0	67,9	213,8	42,3	2530,7	49,9	244,8	30,2
у т.ч. між підприємствами України	2270,9	65,3	213,4	42,6	2192,0	52,2	225,7	28,8
з неї за товари, роботи, послуги	1240,7	65,8	141,0	39,5	1414,1	56,5	137,2	27,2
з бюджетом	206,2	71,5	25,1	68,1	117,3	72,1	32,9	57,5

Як видно з даних таблиці 6, питома вага кредиторської заборгованості, в т.ч. простроченої, менше 72,5%, ніж в цілому по області, що свідчить про те, що в підприємствах, які отримали прибуток, розрахункова дисципліна краще, ніж у тих, які отримали збиток. Як свідчать дані таблиці, прибуткові підприємства здебільшого кредитують збиткові підприємства. Так, питома вага прибуткових підприємств у загальній дебіторській заборгованості складає 67,9%, а у кредиторській заборгованості лише 49,9%. Питома вага прибуткових підприємств в простроченій дебіторській заборгованості складає 42,3%, а в кредиторській — 30,2%.

Питома вага прибуткових підприємств в дебіторській заборгованості за товари, роботи, послуги, яка має найбільшу частку, складає 65,8%, з неї простроченої 39,5%, а в кредиторській заборгованості 56,5%, в т.ч. простроченої — 22,7%.

Проведений аналіз дозволяє зробити висновок, що для високоєфективної діяльності потрібно покращувати розрахункову дисципліну. Збитковим підприємствам необхідно організувати свою діяльність так, щоб була можливість своєчасно розрахуватися по своїх зобов'язаннях, бо розрахункова дисципліна — це перший крок до ефективного господарювання.

Для покращення розрахункової дисципліни необхідно:

- здійснювати постійний контроль за станом розрахунків;
- спостерігати за співвідношенням дебіторської і кредиторської заборгованості, оскільки значне перевищення дебіторської заборгованості знижує фінансову стійкість підприємства, а значне перевищення кредиторської заборгованості теоретично вважають раціональним використання коштів, а бухгалтери практики оцінюють негативно, оскільки підприємство мусить погашати свої борги незалежно від стану дебіторської заборгованості;
- приймати всі міри щодо своєчасного погашення дебіторської заборгованості;
- розширяти коло споживачів з метою зниження ризику несплати одним або кількома покупцями;
- застосовувати надання знижок при довгостроковій оплаті;
- використовувати різноманітні форми довгострокового погашення дебіторської заборгованості, в т.ч. продаж боргів банків.